

Łukasz Popławski

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

**INSTRUMENTY EKONOMICZNE
A ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AGROBIZNESU
NA OBSZARACH CHRONIONYCH – WYBRANE PROBLEMY**

*ECONOMICAL INSTRUMENTS VS. DEVELOPMENT OF ENTERPRISE
AND AGRIBUSINESS IN THE PROTECTED AREAS
– SELECTED PROBLEMS*

Słowa kluczowe: rozwój, obszary chronione, agrobiznes, instrumenty

Key words: development, protected areas, agribusiness, instruments

Synopsis. Podstawowym problemem dzisiejszego świata są procesy zachodzące w środowisku przyrodniczym i nie tylko z powodu naturalnych zjawisk, ale też działalności człowieka. Problemy ochrony środowiska na obszarach chronionych podlegają dyskusji, zwłaszcza w kontekście rozwoju agrobiznesu i instrumentów wspierających. Ważne dla zachowania środowiska naturalnego oraz rozwoju agrobiznesu na obszarach chronionych jest zaproponowanie instrumentów ekonomicznych dla utrzymania odpowiedniej relacji człowiek – gospodarka a środowisko przyrodnicze, tak aby pogodzić rozwój z ochroną. Przedstawiono opinie autora w zakresie możliwych instrumentów wsparcia rozwoju przedsiębiorczości i przetwórstwa rolno-spożywczego na obszarach chronionych przy uwzględnieniu ochrony bioróżnorodności w aspekcie rozwoju lokalnego.

Wstęp

W Polsce zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U.04.92.880 z dnia 30 kwietnia 2004 r, art. 6. 1) do najważniejszych form ochrony przyrody należą: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, oraz obszary Natura 2000. Równocześnie w drodze porozumienia z sąsiednimi państwami mogą być wyznaczane przygraniczne obszary cenne pod względem przyrodniczym w celu ich wspólnej ochrony.

Przestrzenne formy ochrony przyrody i krajobrazu obejmują 33,1% powierzchni kraju. Istotą problemu stanowi zakres oraz formy wsparcia agrobiznesu w zachowaniu równowagi w środowisku przyrodniczym, dlatego celem pracy jest przedstawienie opinii autora na wybrane instrumenty ekonomiczne, które mogą się przyczynić do rozwijania przedsiębiorczości i przetwórstwa rolno-spożywczego, przy uwzględnieniu ochrony bioróżnorodności.

Działania na rzecz ochrony przyrody a rozwój lokalny

W Polsce obszary chronione obejmują 33,1% powierzchni kraju, przy tym ich obszar jest zróżnicowany w poszczególnych regionach. Największy ich udział odnotowano w województwie świętokrzyskim (66 %), a najmniejszy w województwie łódzkim. W Polsce jest już 19% powierzchni objętej siecią Natura 2000. Obszary te wraz z parkami narodowymi i rezerwatami przyrody wykluczają w praktyce rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Szacunkowo można liczyć, że 25% powierzchni kraju jest wykluczone z działalności związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym.

Na przestrzeni ostatnich lat następuje wzrost powierzchni tych obszarów w całości obszaru Polski, gdyż w 1980 r. wynosił 3,5%, a w 1999 r. już 33,1% [Rocznik Statystyczny... 2004]. Podstawowym celem ochrony tych terenów jest utrzymanie naturalnych procesów przyrodniczych, stabilności ekosystemów, a w szczególności zachowanie bioróżnorodności. Ma ona szczególne znaczenie, gdyż obszary chronione spełniając różne zadania, w szczególności zachowują tereny o naturalnych wartościach przyrodniczych. Trwały i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich jest w ramach Unii Europejskiej jednym z najważniejszych koncepcji rozwoju. Sama definicja zrównoważonego i trwałego rozwoju była wielokrotnie dyskutowana w literaturze, m.in. Piontek [2002].

Wraz ze zmniejszeniem stopnia bioróżnorodności, wprowadzono w Unii Europejskiej ustawodawstwo wspierające programy ochrony środowiska w rolnictwie. Programy rolnośrodowiskowe są w Unii Europejskiej obowiązujące od 1993 r. w ramach drugiego filaru wspólnej polityki rolnej (WPR) i stanowią instrument wielofunkcyjnego oraz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich o charakterze wybitnie proekologicznym. Ten instrument był w literaturze przedmiotu wielokrotnie przedstawiany i dotyczy głównie rolników, natomiast obszary chronione zamieszkują nie tylko rolnicy, ale również mieszkańcy, którzy nimi nie są.

Według Siekierskiego [2002] istotne znaczenie w zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich mają te kierunki zagospodarowania, które decydują o prawidłowym funkcjonowaniu środowiska przyrodniczego, a więc będzie to: kanalizacja i oczyszczanie ścieków, gazyfikacja, składowanie i utylizacja odpadów oraz promowanie ekologicznych kierunków rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, a zwłaszcza rolnictwa integrowanego, ekologicznego oraz agroturystyki. W założeniach rozwoju regionalnego obszarów o istotnych wartościach przyrodniczych wyróżnia się następujące kierunki: produkcja dla kraju i na eksport zdrowej żywności, roślin leczniczych oraz miodu i surowców pszczelich, rozwój lecznictwa, a także turystyki i rekreacji [Prandecka 1994]. Te założenia odnoszą się do rozwoju lokalnego, za który odpowiada samorząd. Narzucone włączenie w obszar sieci Natura 2000 oraz utrzymanie we właściwym stanie siedlisk i miejsc lęgowych ptaków jest i będzie głównym konfliktem między samorządami i instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska. Mieszkańcy tych obszarów, których wartość ziemi poddanej ochronie spadła, a nie korzystają z rekompensat (tak w tej chwili to jest), ani nawet nie otrzymują zapłaty za utrzymanie (zachowanie siedlisk i miejsc lęgowych) będą domagać się odszkodowań na arenie międzynarodowej, bo w polskich przepisach prawnych w tym zakresie jest dowolność interpretacji w sprawie odszkodowań za ograniczenie własnej własności. Z tym faktem wiąże się dwa zagrożenia z punktu widzenia finansów publicznych państwa:

- kary wymierzone przez Unie Europejską za brak lub niewłaściwe utrzymanie obszarów Natura 2000,
- odszkodowania w sądach polskich i zagranicznych za brak rekompensat z ww. powodu, tj.: za brak instrumentów ekonomicznych sprzyjających i rekompensujących ochronę i posiadane dóbr publicznych o charakterze środowiskowym oraz ograniczenie możliwości rozwojowych osób będących właścicielami ziemi na tych obszarach.

Na obecną chwilę przez ograniczenia związane z dyrektywami unijnymi w zakresie wsparcia oraz ochrony konkurencji można stosować jedynie instrumenty związane z polityką fiskalną, czyli: subwencje i podatki. Pomysł subwencji środowiskowych dla gmin na obszarach Natury 2000 jest ze względu na deficyt i dług publiczny mało realny do spełnienia, raczej należy poszukiwać rozwiązań związanych z podatkami i opłatami lokalnymi na poziomie lokalnym, tak jak w przypadku podatku leśnego za lasy w parkach krajobrazowych. Ulgi i zwolnienia podatkowe miałyby dwa ważne zadania do spełnienia z punktu widzenia rozwoju: rekompensaty i aktywizację mieszkańców w przyjaznych dla środowiska branżach.

Zagadnienia wsparcia obszarów chronionych dotyczą głównie rolnictwa, a powinny również dotyczyć poprawy sanitacji gospodarstw i wsi, rozwoju rolnictwa energetycznego, wprowadzenia systemu ekologizacji ekonomicznego otoczenia gospodarstw rolnych. Oznacza to, że strategia ekologizacji sektora rolniczego oraz jego otoczenia winna być uwzględniana nie tylko w odniesieniu do rolnictwa, ale także do rozwoju innych działalności pozarolniczych podejmowanych na obszarach wiejskich. Wprowadzeniu wymogów polityki ekologicznej do polityki rolnej sprzyjać powinno uruchomienie stosowanych bodźców prawnych, ekologicznych i organizacyjnych, a zwłaszcza finansowych.

Role czynników ekonomicznych w rozwoju lokalnym

Rozwój lokalny zależy od wielu czynników, ale w dużym stopniu oparty jest na czynnikach endogenicznych tkwiących w samej lokalnej społeczności, choć nie należy również pomijać czynników egzogenicznych wpływających przez określone działania państwa. Do takich określonych działań można zaliczyć m.in. regulacje prawne w danym zakresie, np. warunków rozwoju obszarów będących na obszarze przyrodniczo cennym, np. w parku krajobrazowym. Państwo wpływa na rozwój w różny sposób, a możliwości jego oddziaływania wiążą się ze stopniem rozwoju gospodarczego, a w tym w szczególności sektorów, a zwłaszcza ich równomiernego rozwoju. Sama nierównomierność jest przyczyną wolniejszego tempa rozwoju gospodarczego, to jest ogólnego rozwoju i może być przyczyną napięć społecznych.

W ramach wielu reform mających na celu decentralizację władzy w państwie mającą spowodować lepsze spożytkowanie środków publicznych, głównie przez większy udział władz lokalnych w podejmowaniu decyzji wraz z mieszkańcami, co ma wpływać efektywniej na rozwój lokalny, a tym samym na region i państwo. Gminy nie mogą i nie mają możliwości wspierania bezpośredniego prywatnych podmiotów gospodarczych (ustaw *o finansach publicznych*), ale mogą innymi instrumentami je wspierać. Gminy mogą stosować ulgi i inne udogodnienia finansowe w stosunku do tych podmiotów (np. zwolnienia). Nadrzędnym obowiązkiem gminy jest dbanie o rozwój swojego terenu, dlatego jakiegokolwiek udzielanie ulg i zwolnień ogranicza ich dochody, z których mają wykonywać zadania własne zgodnie z ustawą. Gminy mogą wpływać na swój rozwój bezpośrednio, np. inwestycje rzeczowe takie, jak: rozbudowa infrastruktury technicznej albo inwestycje finansowe, np.: wnoszenie udziałów lub ich zakup do podmiotów gospodarczych. Ponadto, w kształtowaniu rozwoju lokalnego ma wpływ wysokość środków przeznaczanych na inwestycje, które mogą pochodzić ze źródeł własnych lub obcych (zewnętrznych), tj. kredyt bankowy, dotacje, emisja papierów wartościowych. Sama decentralizacja spowodowała wzrost roli samorządów i ich możliwości kształtowania rozwoju gospodarczego na swoim terenie, zwłaszcza przez rozwój prywatnej przedsiębiorczości. Według Klanka [2005] powszechnie stosowanymi instrumentami stymulowania przedsiębiorczości są instrumenty fiskalne (podatki, opłaty) wśród dochodów budżetowych gmin. Dodatkowo gminy mogą stosować instrumenty dłużne, tj. obligacje i kredyty bankowe.

Do najważniejszych we wspieraniu rozwoju i przedsiębiorczości lub danej branży należą instrumenty fiskalne. Głównym instrumentem stymulowania rozwoju danej branży lub obszaru są podatki, a zwłaszcza takie elementy, jak: stawki podatkowe oraz ulgi i zwolnienia podatkowe. Stawki podatkowe są określone przez ustawodawcę w przepisach prawnych jednoznacznie – niedopuszczający ich zmian, albo w sposób „widelkowy”, gdzie rady gmin wybierają stawki w ustawowo ustalonych granicach. Taka sama sytuacja ma miejsce w przypadku ulg i zwolnień podatkowych. Możliwość ich ustanawiania reguluje prawo, wskazując zasady niezbędne do ich skorzystania. W ten sposób samorząd może wspierać działania tych podmiotów, które wpływają na rozwój lub będą oddziaływać na rozwój tego terytorium. Oprócz działań wpływających na rozwój organy gminne mogą przez swoje decyzje destymulujące rozwój podmiotów utrudniać prowadzenie działalności, ma to miejsce np. w sytuacji konkurencji z lokalnymi przedsiębiorcami lub znacznymi szkodami mogącymi powstać w środowisku.

Zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem, do podatków lokalnych można zaliczyć podatek od nieruchomości, środków transportowych, podatek rolny, leśny, spadków i darowizn, zryczałtowany podatek od osób fizycznych płacony w formie karty podatkowej, posiadania psów i czynności cywilnoprawnych. Każdy z wymienionych podatków dostarcza budżetowi dochodów, oczywiście w zróżnicowanej skali, a niektóre nie wpływają na rozwój lokalny. Sama idea wykorzystania instrumentów w pobudzaniu rozwoju lokalnego poprzez ulgi i zwolnienia, czyli obniżanie obciążeń podatkowych ma swoistą sprzeczność, gdzie kosztem dochodów terazniejszych zakładamy zwiększenie ich w przyszłości przez, np. wzrost podmiotów zobowiązanych do płacenia podatków do budżetu. Przy zastosowaniu ulg i zwolnień zawsze istnieje konieczność przeprowadzenia analizy utraconych wpływów na rzecz przyszłych przychodów, w wielu przypadkach zwiększenie liczby podmiotów jest samym w sobie pozytywnym efektem, ponieważ maksymalne zaspokojenie potrzeb danej społeczności (podstawowy cel danej gminy) jest ważniejsze niż sam wzrost dochodów gminy, np. spadek bezrobocia z tego powodu lub więcej osób pracujących poza rolnictwem. Instrumenty te (ulgi zwolnienia) są narzędziem umożliwiającym wzrost zakładanych dochodów w przyszłości, bez których trudno jest realizować podstawowy cel (maksymalne zaspokojenie potrzeb danej społeczności), który ma prowadzić do wzrostu jakości życia mieszkańców.

Niewątpliwie największe znaczenie dla rozwoju gminy ma podatek od nieruchomości, którego wysokość może decydować o chęci posiadania danej nieruchomości lub zachęte do inwestowania i lokalizacji swojej działalności na danej gminie. Obecnie podstawową opodatkowania jest powierzchnia gruntu i budynków oraz wartość budowli, a jednakowe maksymalne stawki tego podatku obowiązują na terenie całego kraju, przy tym samorząd lokalny może obniżyć stawki na swoim terytorium lub nawet w indywidualnych przypadkach zwolnić z opodatkowania. Podatek ten może stymulować rozwój działalności gospodarczej, budownictwa mieszkaniowego lub innej zabudowy, a więc rozwoju danej funkcji w terenie, a wysokość podatku może zależeć, np. od uzbudowania terenu [Chojna-Duch 1992].

Istotnym ze względu na najszybsze efekty w rozwoju lokalnym jest podatek od środków transportowych [Klank 2005]. Podatek dotyczy jedynie samochodów ciężarowych, ciągników siodłowych i balastowych, przyczep, naczep i autobusów, natomiast właściciele pozostałych pojazdów płacą ten podatek w cenie benzyny.

Podatek rolny mający znaczenie dla właścicieli i użytkowników gospodarstw rolnych i ich rodzin dotyczy zgodnie z ustawą o podatku rolnym z 1984 r. osoby fizyczne i prawne użytkujące co najmniej 1 ha użytków rolnych i ma on szczególne znaczenie dla gmin wiejskich. Jego wysokość (podstawa) zależy od:

- położenia gospodarstwa w jednym z czterech okręgów podatkowych,
- wielkości gospodarstwa,
- charakteru użytkowanej ziemi (grunty orne i/lub trwałe użytki zielone),
- jakości ziemi rolniczej (tzw. bonitacja gleb),
- ceny żyta.

W podatku rolnym rada gminy może zmienić podstawę i stawkę opodatkowania, zaliczając wieś do innego okręgu podatkowego, niż to wynika z przepisów prawnych, co może doprowadzić do zmniejszenia hektarów przeliczeniowych, ale nie więcej niż o 1,5%. Rada gminy może również obniżyć średnią cenę skupu żyta wynikających z komunikatów prezesa GUS i może różnicować je w zależności od rodzaju prowadzonej działalności rolniczej oraz struktury upraw w gospodarstwach rolnych (art. 6, ust. 7 ustawy). Ponadto, Klank [2005] twierdzi, że gmina w ramach tego podatku może stymulować działalność gospodarczą przez m.in. zwolnienia podatkowe dla posiadaczy ziemi, którzy podejmują inwestycje związane z rozwojem gospodarstwa rolnego. Zwolnienia lub ulgi z tego podatku w ostatnich latach nie wynikały z rozwoju przedsiębiorczości, ale z sytuacji dochodowej rolników.

Podatek związany z funkcją terenu to podatek leśny, który nie ma większego znaczenia dla rozwoju lokalnego, ponieważ jego wymiar jest niski, a większość lasów jest państwowa, dlatego na ich terenie oddziaływanie władz gminnych jest niewielkie. Jedynie w przypadku lasów prywatnych władze gminy stymulują działalność gospodarczą na tym obszarze, przy tym wiele lasów nie ma miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Płatnikami tego podatku są wszyscy właściciele lasów, niezależnie od sposobów jego użytkowania. Podatek obciąża lasy państwowe i prywatne bez względu na pełnione przez nie funkcje (np. ochronna lub komercyjna). Sam podatek niewiele się różni od podatku rolnego, a zakres władztwa podatkowego jest taki sam. Wysokość stawek tego podatku może kształtować rada gminy obniżając maksymalną cenę żyta ogłoszoną przez GUS, a przyjętą za podstawę ustalania stawki podatku rolnego w gminie (w sytuacji, gdy las nie ma planu urządzenia) lub obniżając gloszoną przez prezesa GUS średnią stawkę sprzedaży drewna (Dz. U. Z 1991 r. nr. 101, poz. 444). Dodatkowo rada gminy może wprowadzić ulgi i zwolnienia, a wójt lub burmistrz odraczać termin płatności tego podatku, umarzać lub rozkładać na raty, tak samo jak w przypadku podatku od nieruchomości. Las jako teren do stymulowania rozwoju lokalnego może natomiast być wykorzystany jako miejsce robót publicznych lub źródło surowca dla przemysłu, co ma często miejsce w praktyce gospodarczej ostatnich lat.

Konstrukcja zryczałtowanego podatku od osób fizycznych płaconego w formie karty podatkowej stwarza możliwość kształtowania i pobudzania przedsiębiorczości na tym terenie. Podatnik objęty kartą nie musi prowadzić ksiąg rachunkowych i z góry zna wysokość obciążenia podatkowego. Karta podatkowa (zryczałtowany podatek) może dotyczyć tylko małych, przede wszystkim usługowych zakładów, zatrudniających do 3 pracowników (wyjątkowo może być 5 osób). Stawki tego podatku są ustalane przez państwo, a władze samorządowe nie mają możliwości zmiany ich wysokości i innych sposobów zastosowań (technik) podatkowych, tym samym organy lokalne nie mogą oddziaływać na sytuację lokalną przez ten instrument.

Oplaty lokalne są innymi typami instrumentów, mogących wpływać na przedsiębiorczość lokalną. W Polsce opłaty lokalne mogą być obniżane przez władze lokalne, ponieważ konstrukcja ich opiera się ustaleniu stawek maksymalnych przez władze centralne. Oplatami tymi są: opłata skarbova, opłata eksploatacyjna za wydobywanie kopalin ze złóż, opłata targowa, opłata miejscowa i administracyjna. Tylko opłata targowa tak naprawdę może mieć wpływ na pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości przez właściwe określenie jej wysokości przez lokalne władze samorządowe. Stawki tej opłaty są uzależnione od m.in. formy handlu, tj. obnośny, z ręki, z wozu, przyczepy lub samochodu dostawczego). Jej wysokość może zachęcić lub zniechęcić podmioty prowadzące działalność handlową do uczestniczenia na lokalnym rynku.

Podatek dochodowy od prawnych (CIT) i osób fizycznych (PIT), to dwa podatki, które uzupełniają dochody własne gmin. Obecnie z danej gminy wpływa do budżetu 6,71% wpływów z CIT, a 35,72% z PIT. Podatki te należą do najważniejszych w państwie, i o ich konstrukcji decyduje rząd, przy tym gmina może pośrednio wpływać na ich wysokość przez tworzenie warunków do powstania i funkcjonowania podmiotów na swoim terenie. Gmina może w ramach kompetencji wpływać na klimat inwestycyjny i funkcjonowania oraz standard życia podmiotów tak, aby jak najwięcej podmiotów było na jej terenie, dzięki temu będą wyższe wpływy do jej budżetu. Gmina może m.in. wpływać na stawki opłat czynszowych, dzierżawy. Sama aktywność podmiotów oraz zagospodarowanie wpływa bezpośrednio na płacony CIT, a tym samym przekłada się na jakość życia na tym terenie i inwestycje wykonywane przez gminę. W przypadku specjalnych stref ekonomicznych istnieje możliwość ulg i zwolnień dla tych, którzy inwestują na tym terenie, czyli np. tworzą nowe miejsca pracy, wspierają ochronę środowiska lub badania naukowe [Denek 1993]. W przypadku PIT gminy mogą oddziaływać przez tworzenie nowych terenów po budownictwo w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz uzbrajanie terenów, co przekłada się na wyższe wpływy do budżetu gminy ze zwiększonej liczby mieszkańców (budżet gminy ma udział w tym podatku przez miejsce zamieszkania, a nie źródło powstania dochodu).

Zwiększenie liczby mieszkańców oraz rozwój podmiotów gospodarczych płacących podatki jest istotnym elementem wpływającym na wzrost dochodów budżetu gminy, powoduje to swoisty mnożnik wydatkowy (wzrost dochodów tym samym wzrost wydatków).

Istotną grupą instrumentów ekonomicznych wpływających na rozwój lokalny jest polityka opłat i cen będących w gestii gminy, tj. usług komunalnych, dzierżawy i wynajmu mienia komunalnego, a także świadczenia z tytułu użytkowania lub też sprzedaży mienia komunalnego. Jak podaje Klank [2005] można wyróżnić dwa rodzaje odpłatności za świadczone usługi w instytucjach sektora publicznego, tj. opłatę za usługę komunalną na rzecz różnego rodzaju podmiotów z otoczenia samorządu terytorialnego (wysokość świadczeń pieniężnych ustalonych przez te instytucje lub ich organy nadrzędne) oraz cenę za korzystanie z usług komunalnych. Cena powinna być kształtowana przez mechanizmy rynkowe, czyli powiązana powinna być z wielkością ponoszonych kosztów, stopą zysku i efektywnością. Wysokość tych cen może powodować wzrost przedsiębiorczości, gdy ceny są niskie lub działać w drugą stronę, gdy są wysokie. Rada gminy ustala ceny w zakresie usług komunalnych o charakterze użyteczności publicznej oraz za korzystanie z gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz. U. z 1996 r. nr 13, poz. 74, art. 40 i 41; z 1997 r. nr 9, poz. 43, art. 4). Powszechnym instrumentem w polityce cenowej na terenie gminy są świadczenia pieniężne z tytułu dzierżawy lub wynajmu mienia komunalnego ponoszone przez podmioty, a w szczególności z dzierżawy i wynajmu gruntów oraz pomieszczeń włączonych do mienia komunalnego (ich wysokość podlega decyzji wójta i rady gminy). Ten instrument jest bardzo ważny we wspieraniu i kształtowaniu przedsiębiorczości. Ponadto, instrumentem polityki cenowej na terenie gminy są opłaty za użytkowanie wieczyste mienia komunalnego, które są ustalane na okres roku, z tym że w pierwszym roku nie mogą być one większe niż 25% ceny nieruchomości oraz nie niższe niż 15% ceny (*ustawa o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości oraz ustawa o gospodarce nieruchomościami*). Ceny tych gruntów mogą być aktualizowane, ale nie częściej niż raz w roku, przy tym oddanie w wieczyste użytkowanie mienia komunalnego, jak i jego sprzedaż – na drodze przetargu. Jego sprzedaż (mienia komunalnego) jest następnym narzędziem do wykorzystania polityki cenowej na terenie gminy. Oba narzędzia może gmina wykorzystać dla kształtowania przedsiębiorczości tylko w przypadku przetargu ograniczonego, a sam przetarg ma na celu pozyskanie możliwie najwyższych dla gminy dochodów, a przez podmioty możliwość świadczenia określonych usług lub handlu.

W polskim prawie istnieje jeszcze jeden instrument – fiskalny, który służy do walki spekulacyjnej i jest bardzo rzadko wykorzystywany – opłaty adiacenckie – wynikają ze wzrostu wartości gruntu w wyniku dokonanych inwestycji. Wpływ tego instrumentu jest zdecydowanie negatywny na wzrost przedsiębiorczości w gminie.

Wydatki bieżące z budżetu mogą spełniać rolę instrumentów wpływających na rozwój lokalny przez inwestycje w infrastrukturę techniczną lub w ramach infrastruktury społecznej (budowa i remont szkoły, przedszkola) albo przez kompleksowość na przyszłość rozwoju lokalnego (przygotowanie gruntów i nieruchomości na sprzedaż, m.in. na zakładanie ksiąg wieczystych, ewidencji gruntów, map, wycen i ogłaszanie przetargów na ich zbycie). Rozwój lokalny na podstawie takich działań wraz z rozbudową infrastruktury technicznej i społecznej, są głównymi warunkami przycią-

gnięcia kapitału do danego terytorium, np. Tarnowo Podgórne. Ponadto, w ramach takich prac zatrudnienie znajdują dotychczasowi bezrobotni, którzy biorą udział w ich realizacji. Jest cechą charakterystyczną, że teren uzbrojony i z uregulowanym stanem własności nie tylko ma większą wartość, ale jest bardziej atrakcyjny dla inwestorów, bo szybciej można sfinalizować transakcje i rozpocząć inwestycje. Ponadto, w obecnych warunkach przy współfinansowaniu inwestycji ze środków nie tylko z budżetu Państwa, ale także z Unii Europejskiej istnieje (przez inwestycje w infrastrukturę) możliwość stymulowania rozwoju lokalnego, w tym również przetwórstwa rolno-spożywczego.

Podsumowanie

Idea wpływania przez samorząd lokalny w gminach wiejskich na przedsiębiorczość i rozwój agrobiznesu jest bardzo istotna. Niezaprzeczalnym faktem jest to, iż czynniki ekonomiczne odgrywają najważniejszą rolę w rozwoju lokalnym i mają charakter prorozwojowy lub zniechęcający. Czynniki ekonomiczne powinny być kształtowane tak, aby pobudzać przedsiębiorczość i rozwój agrobiznesu. Zadanie to można osiągnąć przez właściwe stosowanie instrumentów będących w gestii władz samorządowych. Istotną rolę odgrywają instrumenty wpływające na dochody budżetu jednostki samorządowej, tj. opłaty i podatki, gdyż wpływy z nich zasilają budżet gminy, z którego są finansowane inwestycje, a zwłaszcza bieżąca działalność. Należy podkreślić, że ograniczenia związane z dyrektywami unijnymi w zakresie wsparcia oraz ochrony konkurencji wymuszają wprowadzanie takich instrumentów, głównie ulg i zwolnień podatkowych.

Literatura

- Chojna-Duch E.** 1992: Kształtowanie podstawy opodatkowania podatkiem od nieruchomości. *Samorząd Terytorialny*, nr 9.
- Denek E.** 1993: Finanse lokalne w procesie urynkowienia gospodarki. [W:] *Polityka pieniężna i fiskalna w procesie urynkowienia gospodarki*. Wrocław.
- Klank L.** 2005: Ekonomiczne czynniki rozwoju lokalnego. [W:] *Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich* (red. A. Rosner). Wyd. IRWiR-PAN, Warszawa.
- Piontek B.** 2002: *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*. PWN, Warszawa.
- Popławski L.** 2009: *Uwarunkowania ekorozwoju gmin wiejskich na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego*. PWN, Warszawa.
- Prandecka B.** 1994: Długofalowe zadania trwałego rozwoju Polski i ochrony środowiska przyrodniczego. Syn-teza, Białystok.
- Rocznik Statystyczny – Ochrona Środowiska. 2004: GUS, Warszawa, s. 278-285.
- Siekierski J.** 2002: Rolnictwo i wieś polska wobec współczesnych wyzwań rozwojowych i integracyjnych. Wyd. Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie.
- Ustawa o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości oraz ustawa o gospodarce nieruchomościami. Dz. U. z 1996 r. nr 13, poz. 74, art. 40 i 41; z 1997 r. nr 9, poz. 43, art. 4.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.. Dz. U. 04.92.880 z dnia 30 kwietnia 2004 r.

Summary

Owing to the system transformation and structural changes which Poland has been undergoing since 1989 the proper use of rural areas, deserve a more comprehensive study. The prospects for the development of agribusiness depend on many factors, mainly the adequate system transformation and structural changes. System and structural solutions accompanied by the necessary investment and funds along with the institutional support will have an overwhelming influence on the development of Polish agribusiness which, although in some respects outdated and having numerous weaknesses, stands a good chance of development. The agriculture should be based on the production of high quality food and food processing. Besides, it has not fully used its potential instruments to fight off competition; it concerns the organisational and financial mechanisms in particular. This paper presents the most significant proposition economical instruments support of agribusiness in the protected areas The work first discusses theoretical issues of instruments with reference to polish agribusiness. Following the topic, the impact of instruments on Polish agribusiness in protected areas has been analyzed. The work ends with a brief conclusion.

Adres do korespondencji:

dr inż. Lukasz Popławski
 Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
 Zakład Ekonomii i Polityki Gospodarczej
 al. A. Mickiewicza 21
 31-120 Kraków
 tel. (12) 662 43 53
 e-mail: rmpoplaw@gmail.com